

BÖRÖCZ MIKLÓS – VÁRALJAI TÍMEA

Az Európai Unió EUPOL missziója

Az Európai Unió Tanácsa 2007. június 15-én hozta létre az EU afganisztáni rendfenntartó misszióját (*European Union Police Mission in Afghanistan*). A telepítés jogi háttérét a 2007/369/KKBP együttes fellépés (2007. május 30.) adta meg. A tanács az EUPOL fő feladataként határozta meg, hogy előmozdítsa Afganisztán teljes körű és aktív szerepvállalását a nemzetközi közösségben, valamint hogy elősegítse az ország terrorizmus általi fenyegetéstől, a szélsőségektől és a szervezett bűnözéstől mentes jövőjének megvalósítását. Az EUPOL az unió igen fontos állomása a közös kül- és biztonságpolitikában, mivel ezzel bizonyította elszántságát a terrorizmus és a szélsőségek elleni küzdelem terén. A tálibok és az általuk támogatott terrorszervezetek jelentős biztonsági kockázatot jelentenek mind az Amerikai Egyesült Államokra¹, mind pedig az európai országokra², ezért szükségessé vált a katonai beavatkozás mellett a rendőri és titkosszolgálati jelenlét megszervezése is. Ezzel az intervencióval a szövetséges államok anyaországi biztonsága is jelentősen növekedhet, mivel Afganisztán nemcsak terrort importál, hanem a világ ópiumtermesztésének nagyhatalma, e terméknek fő célállomása Európa és az Amerikai Egyesült Államok. Az aktív beavatkozás mellett érdemi lépések történtek a terrorfinanszírozás visszaszorítására is, ez kezdte ellehetetleníteni az illegális szervezetek működését. A stabilitást azonban a szövetséges erők egyedül nem képesek kivívni, ezért érdekelték egy olyan multikulturális rendőrség felállításában, amely a jogszabályok és az emberi jogok tiszteletben tartásával képes megteremteni egy jogállamot jellemző közbiztonságot. Azért is tartjuk fontosnak a misszió bemutatását, mivel a rendfenntartók háborús környezetben végzik feladataikat, és nem ritka, hogy támadások célpontjaivá, olykor áldozataivá válnak. Az EU által működtetett missziók közül az EUPOL az egyik legveszélyesebb, ezért az abban elkövetett legkisebb hibák is könnyörtelenül visszaüthetnek. Kutatási területünk vonatkozásában biztonságpolitikai szempontból relevanciája a rendőri komponensnek van, ezért a tanulmány főként ennek a területnek a bemutatására korlátozódik.

¹ Például a World Trade Centert érő 2001. szeptember 11-i terrortámadás.

² A 2004. március 11-i madridi, illetve a 2005. július 7-i londoni terrortámadások.

Az afganisztáni konfliktus történelmi háttér³

Tekintettel arra, hogy a tanulmány fő irányvonala egy biztonsági helyzetkép vázolása, ezért eltekintünk az ország teljes történetének ismertetésétől.

A modern Afganisztán megszületése 1738-ra tehető, amikor is *Nádir* sah hadseregével elfoglalta Kandahár körzetét és több jelentősebb várost. Nádir sahot⁴ 1747-ben megölték. Ekkor a sah egykori katonai parancsnoka, *Ahmed Sah Abdali* összehívta az afgán törzsfőnökök tanácsát, amely elismerte királynak.

1751-ben Ahmed Sah hadseregével meghódította a mai Afganisztánt, Pakisztánt, Irán egy részét, sőt egészen Delhiig is elért. Ahmed Sah 1772-es lemondása után fia, *Timur Sah* vette át a hatalmat, aki a fővárost Kandahárból Kabulba tette át.

A XIX. század angol–afgán háborúiban Afganisztán elvesztette területének nagyobb részét, az autonómiáját, és brit fennhatóság alá került. 1919-ben *Amanullah* kán lépett trónra, és sikerült visszaszereznie Afganisztán teljes függetlenségét. A brit megszállás alatt az afgánok által lakott területet megosztották a Durand-vonal⁵ mentén, amely később a brit Afganisztán államhatára lett.

Afganisztán legnyugodtabb időszaka 1933 és 1973 között *Zahir* sah király uralma alatt volt.

1978-ban a kommunista Afgán Demokratikus Néppárt által vezetett népfelkelés tört ki, és az uralkodót és családját kivégezték.

A Szovjetunió ekkor katonai segítséget nyújtott a frissen alakult kommunista hatalomnak. A szovjet csapatok 1978. december 27-én léptek az országba, és egészen 1989-ig harcoltak, de az irányítást soha nem sikerült teljesen megszerezniük a gerillaharcot folytató törzsek és a mudzsahid⁶ felkelők fölött. Végül az elszenvedett veszteségek és a nagy nemzetközi nyomás hatására a Szovjetunió 1989-ben kivonult. A szovjet katonai beavatkozás következtében mintegy ötmillió afgán menekült külföldre; megközelítőleg másfél millióan veszítették életüket.

³ Balogh András: Ázsia a hosszú 19. században. Afganisztán. In: Vadász Sándor (szerk.): 19. századi egyetemes történelem. Korona Kiadó, Budapest, 2005, 711–712. o.

⁴ Feltehetően az unokaöccse, Ali Kulí utasítására.

⁵ Az Afganisztán és Pakisztán közötti, nagyjából 2640 km hosszú határszakasz.

⁶ „Isten harcosai”, azok a muszlimok, akik részt vesznek a dzsihádban, a muzulmán földek fegyveres megvédésében.

A hidegháborús időszak másik szuperhatalma, az Amerikai Egyesült Államok sem maradt ki az események befolyásolásából. Carter elnök jóváhagyásával a CIA a pakisztáni titkosszolgálat (*Inter-Services Intelligence; ISI*) felhasználásával katonai felszerelést adott és kiképzést tartott a mudzsahid felkelőknek.

A szovjet kivonulás után Moszkva 1992-ig folytatta Nadzsibullah elnök támogatását. A szovjet támogatás megszűntével az ország hadurai között erősödtek a harcok. Ez idő tájt emelkedett ki a vallási-politikai nézeteken alapuló Talibán mozgalom. A táliboknak 1996-ban sikerült elfoglalniuk Kabult, majd 2000 végére az ország területének kilencvenöt százalékát. Az Északi Szövetség nevű ellenzéki csoport, csak Badahsán tartományt tudta megtartani. A Talibán az iszlám jog szerint uralkodott. Ennek alapján súlyosan korlátozták a lakosság szabadságát és az emberi jogokat. A nőket eltiltották a pénzkeresettől, a lányokat kitiltották az iskolákból és az egyetemekről. Az ellenszegülőket azonnal megbüntették. A kommunistákat szisztematikusan felkutatták, és kézfejük, karjukat levágták. 2000-ben a máktermesztést is betiltották, de később szemet hunytak felette, ugyanis a bevételeik jelentős része az ópiumeladásokból származott.

A 2001. szeptember 11-i terrortámadás után az Amerikai Egyesült Államok hadjáratot indított az al-Kaida terrorszervezet és vezetője, *Oszama bin Laden* ellen. A szervezetnek ekkor jelentős bázisa volt Afganisztánban. A bin Laden alapította terrorszervezet célja egy világkalifátus megteremtése volt, amelyben egyesítik az összes muszlimot. Bin Laden a tálibok egykori vezetője, *Omár molla* kérésére költözött Afganisztánba 1996-ban. Az amerikaiak felvették a kapcsolatot a volt mudzsahidekkel is, valamint a tálibokkal szemben az afgán átmeneti hatóság élére segítették hatalomra jutni *Hamid Karzai* elnököt, akit az afgán törzsek is elfogadtak. Időközben a NATO 2003-ban átvette a nemzetközi katonai kontingens, a Nemzetközi Biztonsági Közreműködő Erő (*International Security Assistance Force*, a továbbiakban: ISAF) főparancsnokságát.

2004-ben új alkotmányt fogadtak el, és még ebben az évben megválasztották Hamid Karzait az Afganisztáni Iszlám Köztársaság elnökének.⁷ A képviselő-választásokat 2005-ben tartották, ez után, hosszú kihagyást követően, összeült az afgán törvényhozás.

⁷ Hamid Karzait 2009-ben újraválasztották.

Afganisztán államszervezete, közigazgatása⁸

A nyugati típusú államszervezetet a 2004 januárjában ratifikált alkotmány teremtette meg, elválasztva a törvényhozói, a végrehajtói és az igazságszolgáltatási hatalmat. A törvényhozás a kétkamarás Nemzetgyűlés kezében van, amely a Bölcsék Házából (*Meshrano Jirga*) (102 képviselői mandátum), a tulajdonképpeni felsőházból, valamint a Polgárok Házából (*Wolesi Jirga*) (maximum 250 képviselői mandátum), más néven az alsóházból áll. A legutóbbi képviselő-választás 2010. szeptember 18-án⁹ volt, ezen a pastuk 96, a hazarak 61, a tádzsikok 53 mandátumot szereztek, a többi parlamenti hely a fennmaradó népcsoportok között oszlott meg.

Az állam- és kormányfői tisztséget ötvözi az elnöki poszt, amelyet 2014. szeptember 29. óta *Asraf Gáni* tölti be. Az első alelnök jelenleg *Abdel Rasid Dosztum*, a miniszterelnök pedig *Abdullah Abdullah*. Az elnököt, az alelnököt és a miniszterelnököt közvetlenül választják öt évre, a legutóbbi elnökválasztás első fordulóját 2014. április 5-én, második fordulóját 2014. június 14-én volt.¹⁰ A kormány huszonöt miniszterből áll, őket az elnök jelölésére a Nemzetgyűlés választja meg.

A jogrendszer a polgári jog, a szokásjog és az iszlám jog keveréke. A legfőbb bírói hatalom a legfelsőbb bíróság (*Stera Mahkama*), ezen kívül felsőbb és helyi bíróságok is működnek. Az ország igazságügyi rendszerének része továbbá az igazságügyi minisztérium, valamint a bonni egyezményrel létrehozott afgán független emberi jogi bizottsága (*Afghan Independent Human Rights Commission*), amely a háborús bűnök és az emberi jogok megsértésének nyomozásával foglalkozik.

A helyzet a Pakisztánnal határos déli tartományokban, főként Nímruzban, Helmandban, Uruzgánban és Kandahárban a legsúlyosabb, ugyanis itt a legerősebb a tálibok befolyása, a központi kormányzat szinte el sem ér ide. Emiatt ezekben a tartományokban a legaktívabbak a terroristák, itt vannak a leghevesebb harcok és a legtöbb áldozat. Afganisztán harmincnégy tartományra tagolódik, ezek nem tartoznak az ISAF fennhatósága alá. Az ISAF más felosztás szerint működik, több nemzetközi katonai parancsnokság irányítása alatt áll.¹¹

⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/af.html>

⁹ Nem összekeverendő az elnökválasztással!

¹⁰ <http://hu.euronews.com/tag/afgan-politika/>

¹¹ Fővárosi régióparancsnokság (Kabul), Déli régióparancsnokság (Kandahár), Délnyugati régióparancsnokság (Laskar), Nyugati régióparancsnokság (Herát), Északi régióparancsnokság (Mazari-Sarif), Keleti régióparancsnokság (Bagrák).

Az ISAF létrehozásának az volt a célja, hogy megvédje az afgán népet, felépítse az afgán fegyveres erőket, amelyek már képesek lesznek önmaguktól fenntartani a biztonságot, fellépni a lázadók ellen, és megerősíteni a központi kormányzatot. A szervezet 2003 óta közvetlen NATO-irányítás alatt működik.

Az ISAF jelenleg negyvennyolc nemzet katonáiból, mintegy tizenháromezer fővel, öt parancsnokság alatt vesz részt feladatai ellátásában.¹² A csapatok a jelenlegi információk szerint 2014 végéig maradnak az országban, a csapatkivonások már 2013-ban megkezdődtek.

Afganisztáni helyzetkép

Afganisztánban számtalan nemzetközi, katonai, állami és nem kormányzati szervezet (*Non-Governmental Organization; NGO*) folytat képzést, nyújt segítyeket. Megpróbálnak közreműködni egy demokratikus állam kiépítésében. Az országba érkező külföldiekben joggal merül fel a kérdés, hogy igazából mi a különböző missziók célja, és hogyan lehet bárki is biztos abban, hogy a demokratikus államforma az, ami mindenkinek a legmegfelelőbb. Miért akar a Nyugat mindenáron demokráciát építeni egy muzulmán államban, ahol az élet megrekedt középkori szinten?

Afganisztánban a nők nem vezethetnek, sok helyen a lányok még iskolába sem járhatnak, illetve az iskolák – főleg a lányiskolák – elleni támadások sem ritkák, a korrupció pedig természetes része a hétköznapi életnek. Életképes elképzelés-e az, hogy az európai vagy amerikai minta működhet Afganisztánban?

A kultúrák közötti különbséget tovább mélyíti a nagyjából hétmagyarországnyi ország földrajzi tagoltsága. Eleve nagy különbségek tapasztalhatók az ország északi, déli, keleti és nyugati részei között, ezt tovább mélyítik a városok és a távoli vidékek közötti különbségek. Ennek következtében vannak olyan elszigetelt települések, amelyeken szinte a teljes lakosság analfabéta, sok helyen nincs elektromos áram, vagy ivóvíz.

Az elmaradottság mértékét jól szemlélteti, hogy például Badahsán tartomány az év három hónapjában – miután megkezdődik az esőzés – megközelíthetetlen. A 2009-es parlamenti választások során egyes helyekre csupán számárháton volt lehetséges eljuttatni a szavazólapokat.

¹² <http://www.isaf.nato.int/>

Ebből következik, hogy Afganisztán újjáépítéséhez különböző, a földrajzi adottságokat figyelembe vevő, az etnikai összetételnek és fejlettségi szintnek megfelelő programok kidolgozása és végrehajtása szükséges.

E programok megvalósításának korlátaira két példát kívánunk bemutatni, ezek egész Afganisztánra jellemzők, és ezzel állomáshelytől függetlenül, minden EUPOL-nál dolgozó személy szembesült.

Az első az analfabetizmus nagyságrendje. Az afgán rendőrség felvételi követelményként egy ideig középiskolai végzettséget követelt meg, ez a szint napjainkra az általános iskola harmadik osztályának követelményszintjére csökkent. Vagyis a rendőröknek szinte csak a számokat kell ismerniük, és még ezt a kritériumot sem tudja mindenki teljesíteni a testületben!

Másodikként a nyugati és az afgán (büntető-) jogi rendszerek közötti különbség szembeötlő. Nagy eltérés, hogy ami a nyugati jogrendszerekben teljesen magától értődőn bűncselekményi kategória, az a tradicionális jog szerint nem minősül annak, az afgán emberek még csak el sem ítélik. Így az afgán törvények szerint a szerelemföltésből elkövetett emberölés, erőszakos közöszlenség vagy más, családon belüli erőszak fogalomkörébe eső cselekmények nem szükségképpen büntetendők. Olyan esetek is előfordultak, amikor mindezt egyenesen a nő hibájaként értékelték.

Afganisztán biztonsági értékelése

Általános értékelés

Az afgán nemzeti rendőrségnek (*Afghan National Police; ANP*) jelenleg százötvenhétezer¹³ tagja van, az EUPOL és az ISAF folyamatosan képzik őket. Az afgán nemzeti rendőrséghez a következők tartoznak:

- az afgán nemzeti rendőrség speciális egysége (*Afghan National Civil Order Police*), amely főként az oszlatásokért és a rendkívüli helyzet kezelésért felelős;
- a rendőrség határrendészeti részlege (*Afghan Border Police*);
- a rendőrség egyenruhás része (*Afghan Uniform Civilian Police*), amelyhez főként közlekedésrendészeti, közrendvédelmi, illetve bűnügyi szakág tartozik;
- a rendőrség korrupcióellenes részlege (*Afghan Anti-Crime Police*).

¹³ Jane's Sentinel Country Risk Assessments. South Asia. Issue, no. 30, 2012, p. 66.

A rendőrség jelenleg nem tudja önállóan ellátni feladatait, jelentős támogatásra szorul a nemzetközi erők részéről. Fő feladata egyelőre a közbiztonság fenntartása, valamint a máktermés irtása lenne, ezt azonban a különféle fegyveres csoportok rendszeres támadásai miatt csak gyenge hatékonysággal tudja végrehajtani.

A rendőrség mellett 2010-ben létrehoztak egy programot a helyi szintű rendőrség (*Afghan Local Police; ALP*) megteremtésére. Tagjait az öregek tanácsának jóváhagyásával a helyi lakosságból választják meg, fő célja a tálibok befolyásának csökkentése. Az ALP-nek jelenleg húszezer tagja van. A program sikeresnek mondható, ugyanis a tálib befolyás csökkent Helmand, Kandahár, Nímruz és Uruzgán tartományokban.

Létrehoztak egy autópálya-rendőrségként működő egységet is (*Afghan Highway Police*) is.

A rendőrségen mintegy öt százalék a női munkatársak aránya. Szakmailag kiemelkedő teljesítményt nyújtanak, a képzéseken az átlag felett végeznek, ennek ellenére korántsem a képességeiknek megfelelő beosztást töltenek be.

Nyílt titok, hogy a középvezetői szint feletti, valamint a „jövédelmező”¹⁴ beosztásokat meg kell vásárolni. Emellett a kiválasztásnál fontos szerep jut az adott személy etnikai, törzsi hovatartozásának, valamint a családi kapcsolatainak, ami olykor a szakmaiság ellen hat.

A titkosszolgálati feladatokat az afganisztáni nemzeti biztonsági igazgatóság (*National Directorate of Security; NDS*) látja el, de az amerikai hírszerző szolgálatok tevékenysége is jelentős az országban.

A légierőt (*Afghan Air Force; AAF*) is magában foglaló afgán fegyveres erőknek (*Afghan National Army; ANA*) százhetvenötezer¹⁵ katona a tagja. A hadsereg fejlesztése is folyamatos, egyelőre a NATO-tagállamok felajánlásai-ból szerelik fel haditechnikával. Jelenleg főként nyugati eszközöket kapnak, de jelentős készletek vannak raktáron a szovjet haditechnikából is.¹⁶ Ezres nagyságrendben találhatók katonai dzsipek és páncélozott szállító harcjárművek, tűzérőségük, egyéb nehézfegyverzetük elhanyagolható. Légierőjük egyelőre a szállítófeladatok ellátására koncentrálódik, ehhez használt teherszállító repülőgépeket¹⁷ és szállítóhelikoptereket¹⁸ kaptak kis mennyiségben. A hadsereg képzését is az ISAF végzi. Afganisztánnak nincsenek CBRN-fegyverei.

¹⁴ Például ellenőrzőpont-parancsnok.

¹⁵ Jane's Sentinel... i. m. 53. o.

¹⁶ Több százezer kézfegyver, lőszer.

¹⁷ Amerikai gyártmányú C-130 Hercules.

¹⁸ Orosz gyártmányú Mi-17, és modernebb változatai.

Afganisztán történelme mindenben kedvezett annak, hogy a terroristák megfelelő helyet találjanak az országban: területének nagy része lakatlan, a hegységekben sok a barlangrendszer. Szegényes az infrastruktúra, gyér az úthálózat, gyenge a központi kormányzat. A hivatalos személyek, köztük a fegyveres szervek tagjai is könnyen korrumpálhatók az állami bérek alacsony szintje miatt, amit ráadásul nem is minden esetben kapnak meg.

Afganisztánban a terroristák vallási fanatizmustól feltüzelve, veszténivaló nélkül, elszántan küzdenek. Sokan nem tudnak és nem is akarnak beilleszkedni a társadalomba. Egyrészt munkalehetőségük sem lenne, amiből elláthatnák a családjukat, másrészt a helyi hadurak, vagy a tálibok gondoskodnak a szükséges életfeltételekről. Egy-egy elesett családtagja miatt sok terrorista személyesen is érintett a folyamatos háborúban.

Afganisztánban számos terrorista csoport működik, közülük a legjelentősebb immáron a Hakkani-hálózat (*Haqqani Network*). Korábban ezt a pozíciót az al-Kaida töltötte be, amely jelenleg is szoros kapcsolatban áll a tálib mozgalommal, a pakisztáni tálib mozgalommal (*Tehrik-e-Taliban Pakistan; TTP*) és a Laskar-i-Taiba szervezettel. Az Egyesült Államok által 2001-ben indított háború is annak a következménye volt, hogy az akkor uralmon lévő tálib rezsim, Omár molla vezetésével menedéket nyújtott, sőt támogatta is az al-Kaida számos alakját, köztük Oszama bin Ladent. Annak ellenére, hogy az al-Kaida ebben a térségben egyre veszít a jelentőségéből, a terrortámadások mindennaposak Afganisztánban. Ezek hol kifejezetten katonai célpontok, hol a polgári lakosság ellen irányulnak, céljuk, hogy a helyi lakosság semmilyen formában ne támogassa a hivatalos kormányt, valamint a szövetséges erőket, és emiatt a nemzetközi erők kénytelenek legyenek elhagyni az országot. A terroristák fő módszere a robbantás, amelyet vagy út mellé (*improvised explosive device; IED*), vagy gépjárműre (*vehicle-borne improvised explosive device; VBIED*), vagy öngyilkos merényletre¹⁹ telepített robbanóeszközzel hajtanak végre. A robbantások után rendszerint kézfegyverekkel is támadják a célpontokat, majd a szövetséges erők megérkezésekor visszavonulnak.

A terror elleni küzdelem nehéz, mivel egyrészt csak kiválóan képzett katonákkal lehet sikeresen végrehajtani, másrészt a válaszcsepások közben a szövetséges és az afgán erőknek a polgári lakosság épségével is törődniük kell, míg ez a terroristákat nem érdekli. Gyakran civil épületekbe, vagy civi-

¹⁹ 2011. június 25-én tálib fegyveresek egy nyolcéves kislánynak adtak robbanóanyagot, aki azt működésbe is hozta. Az egyetlen áldozat a kislány volt.

leket pajzsként felhasználva harcolnak, ennek következtében jelentős a polgári áldozatok száma.

A jelentős haditechnikai fölény ellenére az ISAF-erőknek is nagyok a veszteségei, mindez rossz hatással van az itt szolgáló katonák harci moráljára. Nehézséget okoz továbbá, hogy a terroristák esetenként beszivárognak a szövetséges erők által kiképzett afgán fegyveres erők soraiba, majd ott követik el merényleteiket.²⁰

Egyes amerikai források szerint az országban tevékenykedő terrorista csoportok jelentős segítséget kapnak a szomszédos Pakisztánból is, ahol több kiképzőközpont működik, és számos fegyverraktár és terrorista bázis található. Pakisztánnal az országnak 2430 km – ráadásul a déli, zömében tálibok uralta tartományokkal – közös határszakasza van, így szinte lehetetlen a terroristák útvonalainak feltérképezése és megszüntetése. Ezt kihasználva sok terrorista Pakisztánból indul merényleteket végrehajtani Afganisztánba, majd visszatér oda. Az Egyesült Államok ezért is fokozta pakisztáni jelenlétét, és egyre több terroristát sikerül még Pakisztánban kiiktatnia.²¹ A térségben végzett erőfeszítések következtében az al-Kaida helyi ága fokozatosan gyengül, de előtérbe kerülnek az al-Kaida más térségben működő szervezetei²², illetve egyéb szervezetek.

A terrorizmus elleni küzdelem főbb irányvonalait a helyesnek tartjuk, mivel az ópiumtermesztés és -kivitel radikális csökkentésével elapadnának a tálibok anyagi forrásai, így megszűnne, vagy legalábbis megnehezülne a terroristák finanszírozása is. Ezt segíti elő a hatályos uniós szabályozás is, amely jelentősen korlátozza a terrorizmus Európai Unióból történő finanszírozását. Szükséges lenne azonban az afgán fegyveres erők intenzív, minőségi és mennyiségi fejlesztése, valamint a rendőrség lázadók elleni műveleti képességének (*Counter-Insurgency; COIN*) növelése is. Ezekkel az intézkedésekkel, valamint a szövetséges erők fokozatos kivonásával valószínűleg a terroraktivitás is csökkenne a térségben, hiszen a terroristáknak egyrészt nem lenne mivel, másrészt nem lenne miért harcolniuk.

²⁰ Green-on-Blue támadási módszer.

²¹ Az al-Kaida vezetőjét, Oszama bin Ladent is a pakisztáni Abbotábád városban likvidálták 2011. május 2-án.

²² Az al-Kaida magreb államokbeli szárnya (Al Qaeda in the Islamic Maghreb; AQIM), és az al-Kaida az arab-félszigeti szárnya (al-Qaeda in the Arabian Peninsula; AQAP).

Afganisztán a mai napig hadműveleti terület, így a misszió tagjai táborokban laknak. Ezek Kabulban, az EUPOL főparancsnokságán, illetve egy Green Village-nek nevezett őrzött táborban találhatók. A Kabulon kívül szolgálatot teljesítő tagokat pedig ISAF-táborokban szállásolják el.

A közlekedés kizárólag páncélozott autóban, minimum két, felfegyverkezett személlyel lehetséges, akik lehetnek a misszió tagjai, ha jogosultak fegyverviselésre. A kísérés történhet még úgynevezett CP-tiszttel is.²³

Mivel a misszióban dolgozó személyek az idejük nagy részét őrzött, a helyiektől elzárt táborban töltik, így nem részesei a mindennapi afgán életnek, a helyi kultúráról csak a velük együtt dolgozótól tájékozódhatnak. Ez alól a későbbiekben bemutatandó mentorok és a trénerek jelentenek kivételt, akik rendszeresen érintkeznek az afgán rendőrökkel, ügyészekkel és más apparátus alkalmazottaival.

Habár a kijárási korlátozott, ez nem jelenti a társas élet teljes hiányát. A biztonsági tisztek által előzetesen biztonságosnak minősített éttermek és más katonai táborok látogathatók, ha semmilyen más korlátozás nincs érvényben. Az aktuális terrorfenyegetettségre vonatkozó információk többnyire az ISAF-től, illetve nemzeti hírszerzőktől származnak.

A biztonság mellett természetesen mindenki saját felelőssége is. Nem szabad elfelejteni, hogy európaiként egy muszlim országban – főként a nőknek – nagyon könnyű nem kívánt helyzetbe kerülni. Ennek elkerülése érdekében a misszió minden tagjának a megérkezés után viszonylag hamar kötelező részt vennie egyfajta orientációs, egészségügyi és járművezetési tréningen. Ezeken a képzéseken vannak különböző előadások a helyi kultúráról, a különböző helyzetekben követendő magatartásformákról, valamint egyfajta „harctéri” elsősegélynyújtást is adnak.

Idővel az emberek veszélyérzete csökken. Ez főként a már évek óta Afganisztánban dolgozóknál érzékelhető. Jó példa erre, amikor valamelyik másik táborba kell átmenni. Az újonnan érkezettek a kötelező felszerelésen kívül²⁴ magukkal viszik tartalék fegyverüket, hátizsákjukat, amelyben elsősegély-csomag, repeszálló szemüveg, kesztyű, víz, némi élelem és extra ruha is található, míg a „tapasztaltak” a sisak miatt is panaszkodnak. Bár a statisztikák azt mutatják, hogy a biztonsági helyzet évről évre javul, ezt a Kabulban dolgozók kevésbé érzékelik.

²³ Close protection (officer), személyvédelmi tiszt.

²⁴ Repeszálló mellény, sisak és fegyver, ha rendelkezésre állnak.

2003–2004-ben a katonák, illetve a Kabulban dolgozók szabadon járhattak az utcákon a helyiek között, piacon vásárolhattak mindenféle védőfelszerelés nélkül. Azóta az Afganisztán legbiztonságosabb részének tartott zöld zónában²⁵ is többször történt halálos áldozatokat is követelő robbantás, valamint az április és október közötti „fighting seasonnek” hívott időszakban a táborlezárássok is mindennapossá váltak.

Az EUPOL tagjai, illetve valamely tábora ellen eddig nem intéztek támadást, bár a belügyminisztérium épülete mellett található indiai nagykövetség elleni merényletben az ott dolgozó egyik mentor könnyebben megsérült. 2012-ben megnövekedett az úgynevezett Green-on-Blue vagy Insider Attacks akciók száma, ezek során az afgán biztonsági erők²⁶ közé beférkőző radikálisok a velük együtt dolgozó, őket kiképző nemzetközi szakemberekre támadtak, ezeknek a merényleteknek számos esetben halálos áldozatai is voltak.

2012. december 24-én egy afgán rendőrnő ölt meg az afgán honvédelmi minisztérium épületében egy amerikai mentort. Ez volt az első, nő által nemzetközi segítő ellen elkövetett támadás. Az EUPOL szintén kiképez, mentorál rendőröket, ügyészeket, a tanulmány elkészültéig azonban nem keletkezett olyan információ, miszerint a misszió tagja ellen támadást intéztek volna.

Afganisztán geopolitikai, geostratégiai értékelése

Bár Afganisztán mint állam nem tölt be meghatározó szerepet a térségben, fekvése mégis felértékeli a jelentőségét. Több feltörekvő állam²⁷, illetve annak közelségében fekvő²⁸ és több, a szövetséges erők államaira biztonsági kockázatot jelentő ország szomszédja.²⁹ Emellett jelentős mennyiségű az ásványi anyag és energiahordozó, a kitermelés hiánya miatt azonban nem tud élni ezzel az előnnyel. Ahhoz, hogy a térségben növelhesse a befolyását, elsőként a belső egységét kellene megteremtenie.

Afganisztán meghatározó szerepet tölt be a világ kábítószerpiacán, az ópium jelentős része ugyanis innen származik. A kábítószer leginkább az északi és déli tranzitutakon kerül Nyugat-Európába. A nemzetközi és helyi rendvédel-

25 Olyan biztonsági zóna, amelyben a biztonsági erők koncentrált létszáma mellett útakadályokat és útzárat alakítottak ki a külföldi diplomáciai képviselők épületeinek környékén, hogy ezzel elháríthassák az öngyilkos merényletek támadásait.

26 Katonák, a különleges erők tagjai, rendőrök és határőrök.

27 Kína, Tádzsikisztán, Üzbegisztán, Türkmenisztán.

28 India.

29 Irán, Pakisztán.

mi erők erőfeszítései nyomán napjainkra jelentősen csökkent a máktermesztés, de a cél a termesztetés minél alacsonyabb szintre szorítása.

Asraf Gáni külpolitikája békés, az ország aktívan részt vesz a nemzetközi politikai életben, állandó szereplője a terrorellenes konferenciáknak. A XX. század végi szovjet befolyás és támogatás után jelenleg az Amerikai Egyesült Államok a meghatározó az ország külpolitikai partnerségében.³⁰ Az ország segélyek formájában amerikai haditechnikát kap, de a későbbiekben számolni lehet azzal, hogy potenciális piaca lesz az amerikai fegyvereknek, és ezzel egyben stabil szövetségessé is válik a térségben.

A misszió jogalapja³¹

Már a bevezetőben említettük, hogy az unió a tanács 2007/369/KKBP együttes fellépésével hozta létre az EUPOL afganisztáni misszióját. Erre a jogi felhatalmazást az Európai Unióról szóló szerződés, különösen a szerződés 14. és a 25. cikk harmadik albekezdése adta. A politikai felhatalmazást pedig az alapozta meg, hogy a tanács 2005. november 16-án megállapodást kötött³² az Afgán Iszlám Köztársaság kormányával. Ebben az EU és az afgán kormány kijelentette, hogy *„biztonságos, stabil, szabad, virágzó és demokratikus Afganisztán mellett foglal állást, amint az a 2004. január 4-én (14 Dalwa 1383) elfogadott afgán alkotmányban is rögzítve áll. Mindkét fél szándéka, hogy Afganisztán teljes körű és tevékeny szerepet játsszon a nemzetközi közösségben, valamint hogy a terrorizmus fenyegetésétől, a szélsőségességtől és a szervezett bűnözéstől mentes, virágzó jövőt valósítson meg.”*

Az együttes nyilatkozatot 2006. január 31-én az Afganisztánnal Londonban megkötött együttműködési megállapodás aláírása követte. Ennek újdonsága az volt, hogy hatékony protokollt dolgozott ki a következő öt évben elérni kívánt célokra és azok megvalósítására.

Ez után 2006. október 13-án a politikai és biztonsági bizottság elé terjesztették a közös uniós értékelő misszióról szóló jelentést. Az ajánlások között szerepelt, hogy az EU fontolóra vehetné egy rendfenntartó misszió létrehozását, ami a rendőrségi ágazat támogatásához vezetne. Ehhez szükségesnek

30 Amelynek elsődleges célja, hogy a térség meghatározott államainak mindegyikére befolyást gyakorolhasson.

31 A tanács 2007/369/KKBP együttes fellépése (2007. május 30.) az Európai Unió afganisztáni rendfenntartó missziójának felállításáról (1) bekezdés.

32 Az Új partnerségi kötelezettségvállalás az EU és Afganisztán között együttes nyilatkozata.

ítélték egy tényfeltáró misszió afganisztáni telepítését, ennek célja a misszió megvalósíthatóságának felderítése lett volna.

Ezt az ajánlást elfogadták, ennek következtében 2006. november 27. és december 14. között tényfeltáró missziót küldtek Afganisztánba. A misszió jelentése alapján a tanács 2007. február 12-én jóváhagyta az európai uniós rendfenntartó misszió afganisztáni válságkezelési tervét.

2007. március 23-án az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa elfogadta az ENSZ afganisztáni segítségnyújtási missziója (*United Nations Assistance Mission in Afghanistan*) megbízatásának meghosszabbításáról szóló, 1746. (2007) számú határozatot. Ebben üdvözölték az EU afganisztáni rendfenntartó missziójának telepítési szándékát.

Ez után a tanács 2007. április 23-án jóváhagyta az európai uniós afganisztáni rendfenntartó misszió műveleti koncepcióját (CONOPS), Afganisztán kormánya pedig 2007. május 16-i meghívólevelében felkérte az EU-t a misszió elindítására.

Az EUPOL misszió

Általános bemutatás

Az EUPOL rendőri missziójának alapvető feladata, hogy aktívan részt vegyen egy hatékony, a jogállamiságot és az emberi jogokat tiszteletben tartó afgán rendőrségi struktúra kialakításában. Ez az alapja annak, hogy kialakulhasson egy afgán irányítás alatt álló, a nemzetközi jogelveknek is megfelelő, büntető igazságszolgáltatási rendszer is. Ennek keretében támogatja a nemzeti biztonsági stratégia implementálását, különösképpen az afgán rendőri egységeknél; a bűnügyi nyomozások hatékonyságát, amelyeknek képessé kell válniuk, hogy felvegyék a harcot a határokon átnyúló bűnözéssel is. Közreműködik továbbá abban, hogy a jogállamiság szélesebb körben is megvalósuljon, ennek nyomán pedig egy hatékony és jogállami büntetőjogi eljárási rend alakuljon ki.³³

Stratégiai céljai közé tartozik az afgán belügyminisztérium és a nemzeti rendőrség parancsuralmi, ellenőrzési és kommunikációs rendszereinek kiépítése, a hírszerzésen alapuló eljárási rend létrehozása, a bűnügyi nyomozó egység megteremtése, létszámának növelése, a korrupció elleni harc haté-

³³ Az EUPOL Afganisztán honlapja: <http://eupol-afg.eu/>

konyságának növelése, a rendőrség és a többi rendészeti szerv, valamint az ügyészség és bíróság közti kapcsolatok koordinálása.

A misszió tervezési szakasza 2007. május 30-ig tartott, operatív szakaszba 2007. június 15-én lépett, befejezése 2014. december 31-én várható. Nem végrehajtó misszió, tevékenysége felügyeletre, iránymutatásra, tanácsadásra és képzésre terjed ki.³⁴

A misszió főhadiszállása Kabulban található, a misszió vezetőjéből³⁵, központi tanácsadókból, képzést vezető személyekből, tanácsadási és iránymutatással foglalkozó személyekből és az igazgatási osztály munkatársaiból áll.

A misszió vezetője felelős a műveleti irányításért és a napi irányítási feladatokért, a fegyelmi kérdésekért, a nemzetközi szervezetekkel³⁶, illetve az afgán kormánnyal történő sikeres együttműködésért és a megfelelő missziós PR-ért. A parancsnok munkáját egy vezető beosztású biztonsági tisztviselő támogatja, aki a tanács biztonsági hivatalával is szoros munkakapcsolatot tart fenn.

Az EUPOL misszió szervezeti felépítése

Az Európai Unió misszióikért felelős központja Brüsszelben található³⁷, a misszió parancsnoka innen kapja a kinevezését, ez a szervezet tekinthető a misszió felettes szervének is.

Az afganisztáni misszió szervezeti felépítése időről időre változik, szükség szerint újjászervezik.

A misszió külön rendőri és jogi pillérre épül, az élén a misszió parancsnoka és a helyettese áll.

2009-ben a rendőri pillér a bűncselekmények nyomozását oktató, mentori, korrupció elleni és bűnügyi szolgálatot oktató egységekre épült. A jogrendi pillér mentori, emberi jogokat és női egyenjogúságot oktató egységekre tagolódott. Emellett mindkét pilléren belül egy a régiós fejlesztésért felelős részleg is jelen volt.

34 Feladatvégzését tekintve az Európai Unió Megfigyelő Missziójának (EUMM) grúz missziójára hasonlít szemben az Európai Unió jogi és jogi és igazságügyi (EULEX) koszovói missziójával, ahol egyes rendfenntartók végrehajtói tevékenységet is ellátnak. Azonban az EUMM-tól és az EULEX-től is jelentősen eltér, mert nem tekinthető békefenntartó missziónak, mivel Afganisztán műveleti területnek minősül.

35 A tisztséget jelenleg a svéd Karl Åke Roghe tölti be.

36 Leginkább a NATO-val, ISAF-fel, az ENSZ-szel és a tartományi újjáépítési csapatok (PRT) vezető országaival.

37 Civilian Planning and Conduct Capability.

2012 közepén a rendőri pillér bűnmegelőzési, bűnüldözési, egyenruhás és civil rendőri felosztást követett, míg a jogrendi ág vázát a korrupció elleni, a rendőrség és az igazságszolgáltatás közötti együttműködésért, valamint az emberi jogokért és az egyenjogúságért felelős egységek alkották.

Emellett persze fontos szerepet játszik az Európai Unió az Afganisztánban vállalt küldetésének ellátásáért felelős támogató eleme is, amelynek feladatkörébe tartozik egyebek között a szálláshelyek, irodai felszerelések, üzemanyag beszerzése, biztosítása.

A misszió rendőri pillére

A rendőrök képzésével foglalkozó szervezetek³⁸ összehangolásáért a Nemzetközi Rendőri Koordinációs Bizottság (*International Police Coordination Board; IPCB*) a felelős, amelybe az EUPOL is delegál összekötő tisztet.

A koordinációs bizottság, valamint a rendőröket képző szervezetek kapcsán kritikaként fogalmazódott meg, hogy egymástól függetlenül, teljesen különböző tematika és követelményrendszer szerint végeznek képzéseket.

Ennek kiküszöbölésére elsőként egy általános definíció és követelményrendszer elfogadására lenne szükség, amelynek alapján a nemzetközi szervezetek végezhetnék képzésüket. Erre azonban a mai napig nem került sor.

2009-ben az EUPOL rendőri pillér négy egységre tagolódott, a bűncselekmények nyomozását oktató részlegre, a belügyminisztériumhoz delegált mentorokra, valamint kiképzőkre, a korrupció elleni, valamint a bűnügyi szolgálatot oktató egységre, amely főként a titkos információgyűjtés helyes végzésének oktatására helyezte a hangsúlyt.³⁹ A négy egység tevékenységét a következőkben mutatjuk be.

A nyomozás oktatásáért felelős egység tagjai többnyire az EUPOL-főparancsnokságon látták el a megbízatásukat. Fő feladatuk az afgán büntető törvénykönyvvvel kapcsolatos javaslatok, módosítások, valamint egy nyomozástani kézikönyv kidolgozása volt. Nyomozástanon leginkább egy általános összefoglalást kell érteni, nem pedig a klasszikus krimináltechnikai, -taktikai, -metodikai és -metodológiai felosztást. Azért került sor egy európai mértékhez képest egyszerűsített eljárási rend kialakítására, mivel az afgán rendőrök képzettségi szintje nem túl magas.

³⁸ Ez 2012 novemberében harmincnégy szervezet volt.

³⁹ A bűnügyi pillér vezető beosztásait főként brit és francia rendőrök töltötték be, így főként az e nemzeti modellek mintájára épülő képzési tervek, ajánlatok, kézikönyvek készültek.

Az egység tagjainak azzal a nehézséggel is szembe kellett nézniük a hét-köznapi napokban, hogy egy-egy módosítás, tematika kidolgozásakor egyik napról a másikra át kellett helyezniük a hangsúlyt egy témáról a másikra, illetve más irányvonalra kellett váltaniuk. Ennek oka többnyire a minisztériumi szinten bekövetkezett személyi vagy szemléletváltozás volt, ami így nagymértékben megnehezítette a szakanyagok kidolgozását.

A belügyminisztériumhoz delegált mentorok és kiképzők kerültek a legközvetlenebb kapcsolatba az afgán emberekkel és kultúrájukkal.

Fontos kiemelni, hogy a mentoroknak nem volt semmilyen hatás- és/vagy jogkörük, csupán tanácsadói szerepet tölthettek be. Ennek során nem csupán az afgán és az európai kultúra közötti különbségekkel, de a technikai felszereltség, iskolázottság, koordináció, szakmai tapasztalat hiányával is szembe kellett nézniük.

Nagy előrelépést jelentett a területen az ügyvitel „modernizálása”. Ennek következtében az ügyeket el kezdték iktatni, tárolóhelyiségeket alakítottak ki, ezáltal visszakereshetővé váltak, illetve bizonyos részekben számítógépes rendszer bevezetésével kezdetét vette az elektronikus ügyvitel is.

A kiképzők többször beszámoltak arról, hogy a tanfolyamon részt vevők egyáltalán nem motiváltak, emellett a többségük analfabéta. Ezen kívül többen beismerték, hogy csak a napidíj miatt vettek részt a tanfolyamon, de az messze elmarad attól az összegtől, amit egy-egy szolgálat alatt „megkereshettek” volna.

Az újítások ellenére további nehézséget okozott a résztvevők regisztrációja. Általában a következő személyes adatok voltak elérhetők: keresztnév, le származotti vagy oldalági rokon neve, születési év. Ezek alapján azonban nem lehet pontosan beazonosítani, hogy ki melyik szervezet milyen képzésén vett már részt. Így sokszor a korábbi képzésekre alapuló továbbképzésre sem lehetett a megfelelő embereket elküldeni. A képzést tovább nehezítette, hogy a két modul között sokan elhagyták a rendőrség kötelékét.

A korrupció elleni részlegen főként olasz vámos kollégák kamatoztatták addig megszerzett tudásukat olyan ügyek vizsgálatakor, amikor is arra keresték a választ, hogy például az üzemanyagra elkülönített pénz miért nem jutott el a megfelelő egységhez, vagy ha eljutott is, azt mire használták fel, a rendőrök fizetésére szánt pénz hol, kinél, milyen okból akadt el. Vizsgálták továbbá a kétéves közbeszerzések lebonyolítását, illetve a pályázatok aggályos elbírálását.

Afganisztánban a korrupciónak mélyen gyökerező hagyományai vannak, az természetes velejárója az ország életének. A hivatalos ügyintézés lassú, a magyarországi ügyintézési idő három-négyszerese. Ezen kívül néha a dolgok

előmozdításához elengedhetetlen az „anyagi ösztönzés”. Tehát az afgán embereknek természetes, hogy ha valamit elfogadható időn belül szeretnének elérni, akkor ahhoz pénzre van szükségük. Az ügyintézői oldalon pedig természetes az anyagi ellenszolgáltatás elfogadása, ez hosszú évtizedekre tekint vissza, több generáció nőtt már fel így.

A korrupció elleni harc sehol a világon nem könnyű, de Afganisztánban ehhez a változáshoz több nemzedékre lesz szükség. Sajnos a legtöbb esetben, azokat a bizonyítottan korrupt hivatalnokokat, akiket „eltávolítottak” a beosztásukból, rendre az ország valamely másik részében nevezték ki hasonlóan magas beosztásba. Arra is volt példa, hogy a korrupt vezető a kilenc hónapos börtönbüntetés letöltése után visszakerült a korábbi munkakörébe.

Vannak biztató jelek is, mivel napjainkban egyre több büntetőeljárás indul korrupció miatt, amelyek a bírósági szakaszig jutnak, és nem egy esetben börtönbüntetéssel zárulnak.

Ettől függetlenül még hosszú út áll a korrupció ellen küzdők előtt.

A bűnügyi szolgálatot oktató egység a bűnügyi felderítés, titkos információgyűjtés, megfigyelés alapköveinek lerakásáért volt felelős. E kis csoportnak három dán és két német kolléga volt a tagja. Beszámolóik szerint az afgán rendőrök várakozáson felül teljesítettek.

A misszió jogi pillére

Az igazságügyi minisztériumhoz delegált mentorok a jogi pillér egyik leglátványosabb részének tagjai, akik szintén számos próbatétellel szembesültek munkájuk ellátásakor.

Afganisztánban két igazságszolgáltatás él egymás mellett, a legális és a tradicionális. Az emberek – főként a távoli országrészekben, elzárt falvakban – a mai napig a tradicionális igazságszolgáltatást részesítik előnyben.

A tradicionális út előnye, hogy inkább mediátor szemléletű az eljárás, ami gyorsabb, mint a legális, és nem ismer olyan büntetést, amely egyben megsegényítés is lenne, hanem inkább jóvátétel szemléletű. A „bírák” ismerik a feleket, költségmentes, és nem kötelező a jogi képviselet.

A sok negatívuma ellenére egyre több helyen fogadja el a lakosság az állami igazságszolgáltatást, amelynek működése az európai mintához hasonlít. A bírósági eljárásokban a hivatásos bírón kívül kötelező a jogi képviselő, bizonyos esetekben pedig az ügyész részvétele is.

Az emberi jogok, női egyenjogúság kérdéskörével foglalkozó csoport szerves része a misszió jogi pillérének. Az Európai Unió nagy súlyt fektet az emberi jogokra és a női egyenjogúságra. Mindezt olyan országban próbálja érvényre juttatni, amelyben a nők még csak nem is vezethetnek, több helyen az oktatásban sem vehetnek részt, pusztán a nemük miatt. Emiatt az európai jogi vívmányokat rendkívül nehéz meghonosítani, különös tekintettel arra, hogy több szempont, például a közbiztonság helyzete előnyt élvez az emberi jogokhoz képest.

A nagyobb városokban (Kabul, Mazari-Sarif, Herát) rendszeresen tartanak konferenciákat, tréningeket az EUPOL e témakörrel foglalkozó tagjai. Ezek azonban inkább a trénerok képzésére (*train the trainer program*) összpontosulnak tekintettel arra, hogy kevés a szakember, illetve nincs elegendő kapacitás állandó tanfolyamok szervezésére, tartására.

A misszió területi tagolódása

A misszió területi tagolódása az ISAF felépítését követi. A főparancsnokság Kabulban található, területi szervek az ISAF régiós parancsnokságain, illetve a tartományi újjáépítési csoportok bázisain belül találhatók.

Kabulon kívül minden EUPOL-tábor valamelyik ISAF-létesítmény területén helyezkedik el. Az az adott nemzet döntése, hogy küldőit az EUPOL misszióin belül mely tartományba, régióba delegálja.

A magyar Belügyminisztérium Kabulba, Mazari-Sarifba, illetve Puli-Humriba delegálta kiválasztott rendőreit, ahol a magyar katonai kontingens volt. Az olasz hatóságok Kabulba és Herátba, a német szervek Mazari-Sarifba, Kunduzba, az új-zélandiak Bámiánba vezényelték szakértőiket, ez pontosan megfelelt az ISAF misszióban közreműködő katonai csapatai állomáshelyének Afganisztánban.

A misszió személyzeti felépítése

2008-ban a misszió munkáját kétszáznegyven nemzetközi szakértő segítette. 2011-ben a tagállamok egyetértettek a létszám négyszázra emelésében. Ez 2012 nyaráig nem történt meg. A misszió létszámát ekkor háromszázhusz nemzetközi és százhetven helyi alkalmazott alkotta, jelenleg háromszázötven nemzetközi és kétszáz nemzeti (helyi) munkatársat alkalmaz.

Huszonhárom EU-tagállam mellett Kanada, Norvégia és Új-Zéland delegál szakértőket a misszióba.

A szakértők kifejezésen nemcsak rendőröket, hanem ügyészeket, bírákat, jogászokat és más civil foglalkozásúakat is érteni kell, a delegáló nemzetek többsége ugyanis civileket is vezényel.

A nemzetközi tagok lehetnek saját államuk által delegáltak. Ebben az esetben a személy nemcsak a misszióhoz tartozik felelősséggel, hanem a küldő országnak is, továbbá illetményük egy részét is a delegáló állam állja.

A másik csoportba a szerződéses személyek tartoznak. Ők a misszió parancsnokával állnak szerződéses viszonyban – amelyet előzetesen a brüsszeli központ hagy jóvá –, munkaviszonyukat a parancsnok szüntetheti meg, fizetésük teljes egészében uniós költségvetésből származik.

A személyzeti erők alkalmazása megegyezik a többi uniós misszió személyzeti politikájával.

Magyarok az EUPOL-nál

2009-ben az akkori Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, napjainkban újfent a Belügyminisztérium delegál rendőri szakértőket az EUPOL misszióba.

A misszióba a Nemzetközi Oktatási és Polgári Válságkezelési Központ⁴⁰ keresztül az jelentkezhetett, aki sikeresen elvégezte az Európai Unió válságkezelői tanfolyamát, minimum ötéves szakmai múltja volt, és bírta az állományilletékes parancsnok támogatását. Jelenleg további feltétel a korábbi missziós tapasztalat.

A válságkezelési központ a pályázatokat az előbbieken megjelölt, az Európai Unió misszióért felelős brüsszeli központjának küldi meg, onnan továbbítják az EUPOL Afganisztán misszióhoz, ahol, ha a jelentkező túljut az első szűrőn, telefonos elbeszélgetésen vesz részt, mielőtt megkapná kinevezését az adott beosztásra.

2009 májusában az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium az EUPOL afganisztáni missziójának kontingenskeretét⁴¹ hat főben határozta meg. A kontingens tagjai a következő helyeken látták el beosztásukat: egy Kabulban, kettő Mazari-Sarifban, illetve három Puli-Humriban.

Emellett még két szerződéses magyar kolléga segítette a misszió munkáját. Számuk 2010-ben két újonnan érkezett civil kollégával négyre nőtt.

⁴⁰ Korábban Nemzetközi Oktatási Központ (NOK).

⁴¹ Más néven ambíciósámát.

A kiképzés nehézségei

Az előbbiek alapján joggal vetődik fel a kérdés, hol is kellene kezdeni az afgán rendőrök képzését.

A korábban említett analfabetizmuson túl megjegyzendő, hogy a legtöbb rendőr nincs tisztában az alkotmányjog alapjaival, a büntetőjoggal, a büntetőeljárás-joggal. E jogágak ismerete nélkül azonban a krimináltechnika, -taktika, -metodika és -metodológia alkalmazása sem lehetséges a szükséges szakmai követelményeknek megfelelően.

E tények ismeretében megállapítható, hogy a helyi rendőrök képzését az alapoknál kell kezdeni. Joggal vetődik fel azonban a kérdés, hogy mennyire a kezdeteknél, mivel ami az európai rendőröknek természetes, az az afgán rendőröknek általában újdonság. Megjegyzendő, hogy itt nem elsősorban a technikai újításokról van szó, hanem arról, hogy a kiképzendő állományt meg kell tanítani a logikus gondolkodásra, a bizonyítékok felkutatására, azok szabályszerű rögzítésére, értékelésére és az eljárásban való szabályos felhasználására. A következő körülmények azonban megmutatják, hogy még ezeknek az alapvető kívánalmaknak a teljesülése is rendkívül nehézkes.

Az afgán btk. szerint ugyanis a gyanúsított őrizetbe vételétől hetvenkét óra áll a rendőrök rendelkezésére, mielőtt az ügyész átveszi a nyomozást. Mindez nem elégséges a bűncselekmény teljes feltárásához, a szükséges nyomozati cselekmények elvégzéséhez. A határidő rövidségének ellenére az ügyben az ügyész felügyelete folyamatos. Elfogatóparancsot is csak az ügyész adhat ki, aki szabadon mérlegeli a rendelkezésére bocsátott bizonyítékokat is. Ez akkora függetlenséget ad neki, hogy egyes ügyészek el sem fogadnak tárgyi bizonyítékokat, kiváltképp, ha azt az ISAF vagy valamely más nemzetközi szervezet terjesztette be, míg más esetben elégséges bizonyíték egy alá nem támasztott állítás is.

Többször előfordult, hogy megfelelő összeg letétele után az ügyész szabadon engedte az előzetes letartóztatásban lévő gyanúsítottat. De ugyanez a büntetés végrehajtásakor is előforduló jelenség, amikor jogerősen elítélteket szabadon engednek pénzügyi ellenszolgáltatás fejében.

A helyszínrre kiérkező rendőrök feladata lenne továbbá a helyszín biztosítása, a nyomok rögzítése, a tanúk felkutatása, adataik felvétele, illetve kihallgatása is.

Ezt a követelményt nehezíti, hogy Afganisztánban nagyon népszerűek a Mohamed és az Omár nevek, emellett a családnevek sem igazán egyediek. A személyeket inkább a valakinek a fiaként, illetve bátyjaként próbálják meg

beazonosítani. A születési időt pedig legtöbbször homály fedi, ezt tovább nehezíti, hogy Afganisztánban 2014-ben 1394-et írnak. Amikor a személyek életkorát kérdezik, akkor a válasz sokszor annyiban merül ki, hogy ez a harminchetedik nyaram vagy a huszadik tavaszom, ami európai szemmel nem túl pontos adatszolgáltatás. Az életkor megbecslése is nehézkes, mivel az emberek a rossz életkörülmények, a környezeti hatások miatt általában jóval idősebbeknek néznek ki, mint ahány évesek valójában.

Az adatrögzítés mellett a nyomrögzítés színvonala is fejlesztésre szorul. Nem egyszer fordult elő, hogy több halálos áldozatot követelő robbantás helyszínéről egy A4-es lapon csak egy skicc készült helyszínrajzként. Olyan eset is megtörtént, hogy egy leszámolásba torkolló konfliktusban, amelyet a felek végül is gépfegyverrel zártak le, a helyszínre kiérkező rendőrök értesítették a hozzátartozókat az esetről, majd a véres járművet minden nyomrögzítés nélkül visszaadták a családnak.

Ezek a bűncselekmények kirívók, de Afganisztánban sajnos nem ritka események, talán azért is kezelik őket ilyen módon. Afganisztánban azonban sokszor nemcsak a nyomok rögzítéséhez szükséges tudás, hanem az alapvető eszközök (ecset, por, fényképező) sem állnak rendelkezésre. Emiatt kijelenthetjük, hogy a szegényes humánerő, a felszerelés- és a képzésbeli hiányosságok csak a jéghegy csúcsa, a végső megoldás pedig az egész jogrendszer és az emberek gondolkodásmódjának megváltoztatásában rejlik, ez azonban túlmutat az EUPOL keretein.

Összegzés

A tanulmányban bemutattuk Afganisztán modern kori történetét, államigazgatását, közigazgatását, biztonsági és geopolitikai értékelését. Ezeken keresztül eljutottunk az EUPOL misszió jogi alapjához, illetve a misszió bemutatásához. Ezt végül a kiképzés nehézségének vázolása követte.

Afganisztán jövője, fejlődése nagyban múlik a nemzetközi közösségen, az általuk folyósított anyagi támogatáson. Kérdés, hogy az Európai Unió, a nemzetközi erők és szervezetei kivonulása után az ország képes lesz-e megállni a saját lábán, fenntartani a békét. Ez kulcsfontosságú a nemzetközi befektetők megtartásához, újak szerzéséhez, a gazdasági fejlődés fenntartásához. A fejlődés nélkülözhetetlen ahhoz, hogy Afganisztán állampolgárainak megteremtse az alapvető ellátást. Ha nem jár sikerrel, akkor a törékeny hely-

zetet kihasználva Afganisztán újra a terroristák hátszágává válhat, aminek azonban nemzetközi hatásai is lehetnek.

Az Európai Unió rendőri missziója először három évre kapott mandátumot, ezt később újabb három évvel meghosszabbították. Nyilvánvaló, hogy ennyi idő nem elég egy színvonalas rendfenntartás és igazságszolgáltatás megteremtéséhez, főként arra tekintettel, hogy honnan kellett elkezdni, hiszen a számos természeti adottságból fakadó hátrányt a kultúrák közötti különбözöség tovább mélyítette.

Mindezek ellenére a chicagói csúcson a Nemzetközi Közösség tíz évvel, 2024-ig meghosszabbította Afganisztán iránti elkötelezettségét, ez nagy valószínűség szerint magával hozza az EUPOL misszió mandátumának meghosszabbítását is. Ha ez megtörténik, akkor a képzések tovább folytatódhatnak, amelyek elősegítik a jogállamiság fennmaradását is.